SOBİDER
Sosyal Bilimler Dergisi The Journal of Social Science

Yıl: 4, Sayı: 14, Eylül 2017, s. 329-353

Gülcan Batur ERCİVAN[1]

TEKSTİL TASARIMINA YENİLİKÇİ YAKLAŞIMLARIYLA YÖN VEREN TİBOR REİCH

Özet

Tibor Reich, 2. Dünya Savaşı sonrası dönemde İngiliz tekstil tasarımının yön veren, öncü tasarımcılarından biri olarak kabul edilmektedir. Reich, yaşamı boyunca tasarım, yaratma, uygulama ve üretme isteği ve çabasını yenilikçi bir tavırla kesintisiz olarak sürdürmüş tekstil tasarımına büyük katkılar sağlamıştır. Dokuma, baskı kumaş tasarımı, tapestry, seramik, mobilya tasarımı ve mimari gibi birbirinden farklı disiplinler de özgün yeniklikçi tasarımlar üretmiştir. Tibor Reich yaşamı boyunca 30.000'den fazla eser bırakmıştır. Bu tasarımlar, Victor Albert Müzesi, Stockholm Ulusal Müzesi, Leeds Üniversitesi, Shakespeare Center VAD's ve Reich ailesi arşivlerinde sergilenmektedir. Bu makalede Tibor Reich'in ilk çocukluk yıllarından başlayarak, tasarımcı kimliği, tekstil tasarımına yaklaşımı ve katkıları, yenilikçi deneysel uygulamalarla oluşturduğu ürünleri incelenmiş ve yapılan geniş literatür taraması sonucunda sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Tekstil Tasarım, Dokuma Tasarımı, Baskı Tasarımı, Pop Art, Bauhaus

TIBOR REICH GUIDING THE TEXTILE DESIGN WITH HIS INNOVATIVE APPROACHES

Abstract

Tibor Reich is considered to be one of the most prominent pioneers of British textile design after Word War Two. Reich, throughout his life has garnered an interest for design and also was a very creative individual. Using these skills, Tibor has used his creative style to create countless works, therefore contributing massively to the textile design field. Tibor being so prolific, he has created works from different fields like; weaving, printing design, tapestry, ceramics, furniture

[1] Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Tekstil ve Moda Tasarım Bölümü, Tekstil Tasarım Anasanat Dalı, Öğretim Görevlisi, batur.gulcan@gmail.com

design and architecture using innovative designs. In fact, Reich created over 30,000 different art pieces throughout his life. These pieces are kept in different museums around the world which are: Nationalmuseum (Stockholm), University of Leeds, Shakespeare Center VAD's, Victoria and Albert Museum. You can also find some of these art pieces at the Reich family archives. To sum it up, at this article, I will be talking about Tibor's contributions to the textile design world starting from his childhood, his identity as a young designer and his art pieces which he created with his innovative design techniques.

Key Words: Textile Design, Weaving Design, Printing Design, Pop Art, Bauhaus

GİRİŞ

2016 yılında İngiltere'de Manchester Üniversitesi Tibor Reich'in doğumunun 100'üncü yıl anısına Whitworth Galeri'de bir sergi düzenlemiştir. Bu sergi de Tibor Reich'ın baskı, dokuma, seramik, alanlarında yapmış olduğu çalışmalarıyla birlikte aldığı ödüller sergilenmiştir. İngiliz tekstil tasarımının savaş sonrası dönem de en önemli tasarımcısı olarak kabul edilen Tibor 1916 yılında Budapeşte'de doğmuştur. Tibor Reich, 20.yüzyılın bilimsel ve teknolojik gelişmelerinin odağında yenilikçi, deneysel bakış açısıyla yarattığı çalışmalarıyla tekstil tasarımına büyük katkı sağlamış dokuma ve baskı tasarımına yön veren bir tasarımcı olmuştur. Tibor'un yaşamını sürdüğü yüzyıl bütünüyle bir aydınlanma çağı olarak adlandırılmaktadır. Onun tasarım anlayışı, canlı renk paleti ile dokuma baskı tasarımlarında "Fotexur" tekniği ile oluşturduğu "Deep Textured" ve "Texturedprint" üç boyutlu dokulu tasarımlarıdır. Bu makale de Tibor Reich'ın tasarımcı kimliği, tasarım karakteri, başarıları ve tekstil tasarımına olan katkıları 20 yüzyılın sanat ve tasarım ortamı içinde incelenerek, dönemin sosyo ekonomik, kültürel sanatsal gelişim ve etkileriyle birlikte aktarılacaktır. Mobilya ve mimari alandaki tasarımları ve seramik çalışmaları haricinde Tibor Reich'in sadece tekstil tasarım alanındaki tasarım ve ürün çalışmaları sınıflandırılarak incelenecektir.

İlk Çocukluk Yılları ve Eğitim Hayatı

Tibor Reich, 1916 yılında Macaristan–Budapeşte'de doğmuştur. Ailesinin geleneksel Macar kostümleri ve askeri üniformalar üreten büyük ölçekte bir tekstil fabrikası vardı. Tibor'un ailesi onu, bu fabrikanın veliahttı olarak düşünmüş ve fabrikanın yönetimini devralması beklentisi içerisinde olmuşlardır. O, çocukluk ve ilk gençlik yıllarında Budapeşte'de eğitiminden arta kalan zamanlarda fabrikada çalışarak aile şirketine destek olmuş, aynı zamanda tekstil üretim süreçleriyle ilgili ilk bilgi ve deneyimlerinin oluşmasını sağlamıştır. Tibor, yaşadığı tarihi kent Budapeşte'nin Rönesans ve gotik mimari stil ve dokusundan etkilenerek mimariye çok fazla ilgi duymuştur. Ancak babasının isteği ve ısrarı üzerine aile şirketinin geleceği için tekstil tasarım eğitimi almıştır. Fakat mimarlık mesleğine ilgisini hiçbir zaman kaybetmemiş, tekstil tasarımı kariyerinde de mimariye olan tutkusu, ona çok fayda sağlamıştır.

Tibor'un mimariye bu yakın ilgisinin yanı sıra çok küçük yaşlarda babasının iş seyahatlerine eşlik ederek, bulunduğu şehrin müzeleri ve tekstil koleksiyonlarını büyük bir merakla incelemiştir. Onun bu iş gezileri, farklı ülkelerin kültürel zenginliklerini özümsemesini, tasarım-sanat anlayışının gelişmesini ve entelektüel bir bakış açısı kazanmasını sağlamıştır.

"Tibor, Budapeşte'de tesadüfen bir mimarlık öğrencisiyle tanışıp arkadaşlık kurmuştur. O, bu arkadaşlığı hayatı boyunca sürdürmüştür. Bu kişi ona sadece arkadaş değil ayrıca bir öğretmen gibi de davranmıştır. Bu iki arkadaş Bauhaus felsefesini ve tasarım anlayışını, Marcel Breuer'in (1902-1981), çelik mobilyalarının işlev ve biçim yorumlamalarını, Anni Albers (1899-1994) ve Gunta Stölz'ün (1897-1983) geometrik dokumalarını ve Laszlo Moholy Nagy'in konstrüktivist sanat yaklaşımlarını konuşup tartışmışlardır. Tibor'un 1932 -1934 yıllarına ait eskiz defterinde sayısız geometrik mimari çizimler bulunmaktadır. Fakat bu çizimler iç dekorasyon öğesi içermemektedir. Tibor'un mimari eskizlerinde, daha çok Peter Behrens ve yeni nesil modern akımın öncülerinden Le Corbusier (1887-1965) ve Walter Gropius 'un (1883-1969) mimari etkileri gözlenmektedir." (Prichard,2016:16)

Tibor Reich, 14-18 yaşları arasında Budapeşte'de "Ticaret Akademi" sine (Academy of Commerce) başlamıştır. Tibor, ticaret akademisindeki eğitiminin yanı sıra boş zamanlarında hem aile şirketinde çalışıp hem de çizim kurslarına katılmıştır. " Kendi fabrikalarında dimi, balıksırtı, ve bezayağı gibi basit yapılı dokuma denemeleri yapmıştır. Dokumanın kısıtlayıcı teknik üretim süreçlerinden kaynaklanan yapısı nedeniyle hayal ettiklerini oluşturamamıştır. O, bu deneyimlerini monoton, dar yaklaşımlı bir tasarım anlayışı olarak değerlendirmiştir." (Prichard,2016:15)

1933-1937 yılları arasında Viyana'da "Viyana Tekstil Okulu"'nda (Textil-İskola) eğitim almıştır, daha sonra Viyana Uygulamalı Sanatlar Üniversitesi'nde eğitimini sürdürmüştür. Tibor Reich, Viyana Tekstil Okulu'nda pamuk eğirme teorileri üzerine eğitim yapmıştır. Sanat ve kültür şehri Viyana'daki eğitim yılları, Art Nouveau sanat akımının etkilerinin en tepe noktasında olduğu dönemi kapsamaktadır. Tibor, öğrenci kimliği ile yaşadığı bu şehirde Art Nouveau sanat akımı secessionist hareket içinde yansıması olan Wiener Werkstätte ve Bauhaus Okulunun en etkin olduğu ve Avrupa'yı biçimlendiği yıllardır. Tibor, bu akımların amaç ve sanat görüşlerini, ve tasarıma bakış açılarını bütünüyle özümsemiştir. Onun mesleki kariyeri boyunca da bu her iki sanat akımının ana temelleri onun temel tasarım ölçütleri ve esin kaynaklarını oluşturmuştur.

Reich'in Viyana'daki tekstil eğitimi akademik anlamda oldukça yoğun bir programdı. Eğitim programında öğrencilerin tekstil tasarımı, baskı, tekstil kimyası ve bitim işlemleri gibi tekstilin temel uygulama yöntemleriyle ilgili bilgiler öğretilmekteydi. Ayrıca, Öğrencilerin bu bilgileri pekiştirmek için küçük ölçekli atölye ya da fabrikalarda uygulama çalışması yapmaları gerekmekteydi. Tibor, bu ağır eğitim müfredatıyla, genel tekstil uygulama ve teknik bilgilerinin temellerini oluşturmuştur. Reich, Almanya'da Nazilerin Musevilere karşı artan faşist tavırları yüzünden Viyana'daki eğitimini bırakarak aile büyüklerinin önerisiyle 1937 yılında İngiltere Yorkshire'de dokuma kumaş tasarımı ve tekstil teknolojisi üzerine eğitim veren dünya çapında ilk enstitü olarak kabul edilen Leeds Üniversitesine başlamıştır. Tibor Reich'in Viyana'dan ayrılmasından kısa bir süre sonra Naziler Viyana'yı kuşatmıştır daha sonra Avrupa'yı etkisi altına almıştır.

Tibor Reich'in İngiltere'de Leeds Üniversitesi Dokuma Tasarımı ve Tekstil Teknoloji Bölümü'ne (Textile Technology and Woven Textile Design) başladığı ilk dönemlerle ile ilgili anılarını aktardığı röportajlarında ilk dönemlerini çok zor yıllar olarak aktarmıştır. Bunun temel sebepleri genç Tibor'un ailesinden ve vatanından ayrılmış olmasıdır. Bununla birlikte Tibor'un doğduğu kent Budapeşte ve ilk gençlik yıllarını yaşadığı Viyana Avrupa'nın merkezinde tarih, kültür, sanatla iç içe kozmopolit şehirlerdir. Bu Avrupa kentlerin tersine İngiltere

Yorkshire'deki Leeds Üniversitesinin bulunduğu bölge bütünüyle endüstri kenti, özellikle 19 yüzyılın yünlü endüstrisinin merkezi olarak ünlenmiştir. Tarih, kültür, sanat ortamında geçen çocukluk ve gençlik yıllarından sonra Tibor bu endüstri şehrine uyum sağlayamamıştır. Bununla birlikte, Leeds Üniversitesi'ndeki eğitimi süresince tüm Avrupa'yı etkisi altına Nazizm ve hemen ardından II. Dünya Savaşı'nın patlak vermesi nedeniyle doğduğu kent Budapeşte'ye uzun süre gidememiş ve aile üyelerinin büyük bir kısmını kaybetmiş ve ciddi maddi ve manevi sıkıntılar çekmiştir. Bu zorluklara rağmen Tibor Reich, verimli ve başarılı bir öğrencilik dönemi geçirerek pek çok ödül kazanmıştır.

1930-1940'larda Reich, Leeds Üniversitesi'ndeki eğitim hayatı boyunca dokuma yapılarına, örgü ve birleşimleriyle ilgili çözümlemelere odaklanmıştır. Onun, tekstil tasarımı, dokuma, basit kumaş yapılarına aşırı bir ilgisi bulunmaktaydı. Özellikle canlı renk paleti ile farklı örgü türleri farklı özellikte iplikler, teknolojik yeniliklerden faydalanarak deneysel uygulamalarla tasarımlarını oluşturmaktadır. Tibor, deneysel uygulama çalışmalarıyla estetik değerleri yüksek tekstil tasarım ürünleri yaratmış büyük başarı kazanmıştır. Tibor, öğrenci olarak tasarladığı ürünün estetik, teknik, uygulama, çözümleme gibi tasarımın tüm aşamalarını çözme isteğiyle sayısız dokuma denemeleri yapmıştır, deneysel uygulamalar için Jakar ve armürlü tezgâhlar kullanmıştır. Basit kumaş yapılarıyla karmaşık örgülerle doku, renk, negatif- pozitif etkileri deneyimlemiştir.

Tibor, Leeds Üniversitesinin üçüncü yılından itibaren deneysel dokuma deneme çalışmaları sayesinde pek çok ödül kazanmıştır.. " Onun "Yünlü ve Kamgarn Dokuma" (Woollen and Worsted Weaving) isimli tezi (1938-1939) Londra Sendikalar Birliği'nce (Guilds of London Institute) birincilik ödülüne layık görülmüştür. Bununla birlikte en iyi dokuma ödülü ve en iyi yazılmış tez ile "Barker Prize" ödülünü almıştır. Tibor kazandığı para ödülü ile tezini üç kitap halinde bastırmıştır. Bunlar: (History of Ornament) Süsleme Tarih, (Pattern Designing) Desen Tasarımı, (Floral Motifs) Floral Motiftir." (Prichard,2016:35)

Tibor 1941 yılında Leeds Üniversitesinden mezun olmuştur ve "Yenilikçi kumaşların ekonomik üretimi" başlıklı diploma tez çalışmasıyla Tekstil Endüstri Ödülü almıştır. "Sunmuş olduğu tez konusu eski stok fantezi ipliklerle üretilmiş bayan giysilik kumaş koleksiyonuydu. Bu iplikler dokuma atölyelerdeki bir önceki üretimden kalan iplikler toplanarak tekrar üretmiştir." http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1179/004049609x12504376351506 (21.02.2017)

Tibor Reich Leeds Üniversitesinden mezun olduktan sonra İngiltere'nin önemli üretim kapasitesine sahip iplik eğirme ve dokuma üretimine sahip Tootal Broadhurst Lee Co. Ltd tasarım şefi yardımcısı olarak çalışmaya başlamıştır. Bu firmada kısa bir süre çalıştıktan sonra Tibor Reich, 1945 yılında, Stratford –Upon- Avonda'da eski bir değirmeni restore ederek kendi şirketi olan Tibor LTD.' yi kurmuştur. Reich Avrupa'da, II. Dünya Savaşının getirdiği ekonomik ve sosyal açıdan sıkıntılı süreçte bağımsız tasarımcı ve üretici olmuştur.

Tasarım Anlayışı ve Etkileşimler

Tibor Reich, savaş sonrası dönemde İngiliz tekstil tasarımına ve gelişimine modern yaklaşımıyla büyük ivme kazandırmış 20. yüzyılın önemli bir tasarımcısı olarak kabul edilmektedir. Tibor'un tasarıma bakış açısı, tasarım anlayışının oluşması 19. yüzyıl aydınlanma çağından sonra gelen değişimle ortaya çıkmıştır. Çünkü bu dönemde endüstriden bilime sanata kadar geniş perspektifte gelişme ve değişimlerin yaşandığı bilinmektedir.

"19. yüzyıl boyunca teknolojik ve endüstriyel anlamdaki birçok başka gelişmenin etkileri de yaşanan toplumsal modernleşme aracılığıyla sanata yansımış, teknik anlamdaki yeniliklerin yanı sıra sanatsal içerik anlamında da büyük bir kırılma yaşanmıştır." (Antmen,2014: 23)

Tibor Reich öğrencilik yılları ve tasarım kariyeri boyunca Avrupa'yı sanat ve tasarım temellerinin biçimlendiği bu döneme tanıklık ederek, tasarım süreçlerini bütünüyle özümseyerek kendi tasarım anlayış ve görüşünü oluşturmuştur. " Tibor Reich'ın tasarımlarına yön veren üç ana esin kaynağı gözlenmektedir. Bunlar: Viyana'daki Werkstätte, Bauhaus (Weimar) ve Macar geleneksel halk sanatlarıdır."

http://l8lj4w45xq24rooa1c6upxke.wpengine.netdna-cdn.com/files/2014/06/Tibor_Reich.pdf (7.2.2017)

Wiener Werkstätte, Art Nouveau sanat hareketinin Secessionist hareketi içinde tasarımla üretimi birleştiren bir ticari girişim, dernek olarak ortaya çıkmıştır. "Wiener Werkstätte, 1903 yılında Viyana'da en doruk noktasındaydı. Mimar Josef Hoffmann, Ressam Koloman Moser, ve Waerndorfer tarafından kuruldu." (Völker; 2004: 7)

Wiener Werkstätte, altın, gümüş, cam, deri bronz vb. çeşitli malzemelerle çalışan birçok zanaatkar, sanatçı ve tasarımcı mobilyadan, tekstile çok geniş yelpazede ürünler tasarlayarak üretmişlerdir. Viyana Atölyesi'nde, bir araya gelen zanaatçı ve sanatçıların amacı; sanat, zaanat, tasarım süreç ve uygulamalarını sorgulayan, seri üretimin monoton zevksiz her türlü üretimini red ederek, gündelik yaşamda kullanılan estetik değeri olan tasarımların üretilmesidir.

1910 yıllarında Viyana Atölyesinde tekstil ve moda tasarım bölümünün kurulmasıyla, dokuma kumaş tasarımından baskılı kumaş tasarımlarına doğru bir dönüşüm değişim olmuştur. Wiener Werkstätte'de tekstil tasarımına olan bu yönelim büyük ölçüde artmıştır. "Ağırlıklı olarak ipek, vual, keten ve baskılı kumaşların, yanı sıra dokuma kumaşlar, çok sayıda ve çeşitlilikte baskılı ipek kurdeleler, ipek şallar, nakışlı danteller bulunmaktadır. Yaklaşık 20.000'den farklı boyut ve çeşitlilikte kumaş numunesi vardır. Wiener Werkstätte ortalama 100 tasarımcı 1800 adet desenden sorumluydu, ve bu desenler geniş renk paletine sahipti." (Völker; 2004: 9)

Tibor döneme damgasını vuran Wiener Werkstätte tekstillerini, tasarım ve ürünlerini çok yakından izleyerek takip etmiştir. Wiener Werkstatte'ye olan ilgisi, onun sanat ve tasarım anlayışına büyük katkı sağlayarak ilham kaynağı olmuştur. Ayrıca Tibor'un dokuma uygulamalarında Ressam Gustav Klimt'ten etkilendiği açıkça gözlenmektedir. " Gustav Klimt'in portreleri ve Wiener Werkstatte'nin tekstilleri çok parlak ve canlı renklerdedir. İlginç olan Reich'in ünlü "Deep Textured" derin dokulu dokumalarıyla benzer bir renk paleti özelliği taşımaktadır." http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1179/004049609x12504376351506 (3.3.2017)

1930'lu yıllarda Tibor Reich, Fauvizm, kübizm ve ekspresyonizm sanat akımlarına ilgi duymuştur. Yeni nesil konstrüktivist Kandinsky, Malevich, Sonia ve Robert Delonay ve Mondrian'ın sanat ve tasarım anlayışlarından etkilenmiştir. Tibor, soyut sanat, renk, biçim form ilişkisi ve zanaat- sanat kavramlarını işlevsellik ve estetik açıdan sorgulayarak kendi tasarımcı kimliğinin yapı taşlarını oluşturmasında katkı sağlamıştır.

"Kandisky'nin renk ve formun gücü ile ilgili teorileri Tibor'un sanat ve tasarımına büyük katkı sağlamıştır. Tibor bu teorileri irdeleyerek teknikler üzerine çalışarak estetik yeni sistemler yaratmaya odaklanır. Onun düşünce şekli sanattaki eski problemlere yenilikçi çözümler

bulmaktır. Örneğin, Tibor, Kandisky'nin çizgi form ve Delounay'ın renk kombinasyonları öğretisini birleştirir. (Prichhard, 2016: 15)

Reich'in temel olarak benimsediği bir diğer tasarım yaklaşımı da 20. Yüzyıl tasarım anlayışının yapı taşı Bauhaus Okulu'dur. 1919 Yılında Weimar'da Walter Gropious tarafından kurulan Bauhaus sanat ve tasarım eğitimine büyük katkı sağlamıştır. Bauhaus Okulu tasarım eğitiminde köklü değişim yaratarak 20. Yüzyıl sanat anlayışında bir reform yaratmıştır. Johannes Itten, Moholy Nagy, Anni Albers, Kandinsky, Gunta Stölz ve Klee gibi birçok önemli sanatçı Bauhaus çatısı altında eğitim vermiştir. Bauhaus tasarım eğitimi, atölye çalışmalarının ön planda yer aldığı zanaat ve sanat kavramlarının tartışıldığı sanatsal yaratıcılık, teknik ve estetik değerlerin birleşimi, farklı malzemelerle yenilikçi yaklaşım, deneysel çalışmalar ile uygulayarak öğrenme prensibine dayalı bir tasarım eğitim sistemidir.

Tibor Reich, Bauhaus tasarım okulunun temel ilke ve prensiplerini bütünüyle benimsemiştir. "Reich, Weimer ve Bauhaus önemli tasarım perspektifi ile etkilerini aldığını onaylamaktadır. Bu akım yaratıcı iyi tasarlanmış, seri üretim ürünlerini fonksiyonellik ve artistik fikirlerin kombinasyonu ile üretmeyi amaçlamıştır."

(http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1179/004049609x12504376351506) (22.03.2017)

Tibor Reich'ın dokuma tasarımlarında Bauhaus tekstillerinin en belirgin etkileri açıkça gözlemlenmektedir. Bauhaus tekstillerinin karakteristik özelliği olarak "Çizgilerin birbirine dönüşümü- pozitif- negatif –açık-koyular, örgülerle birleşmeler, uyumlu dönüşümler serisi,(kombinasyonlar)ışığın karanlığa dönüşümü bunun dokuma olanaklarıyla yapılması, ipliğin ince/kalın kullanımı, tahar oyunları, (çözgü iplik düzenin değişim sistemleri) ve örgü olanakları görsellik elemanı olmuştur. Tüm Bauhaus tekstillerinde bu ifade araçlarının sistemli bir şekilde kullanıldığını görmekteyiz. (Atalayer; 2011:425)

Tibor Reich'in tasarımlarının en belirgin esin kaynağı, Macar halk sanatına kültürüne ait kökleridir. Özellikle geleneksel macar kostümleri, nakışları, renk ve desenlerinden etkilenmiştir. Macar etnik kökenli tasarımlarını daha çok "Tigo-Ware" seramik çalışmalarında daha etkin kullanmıştır. Bununla birlikte Tibor, 1960 yıllarda Pop Art ve Op Art ilgi duymuştur. Bu yıllarda özellikle genç hareketi Hippy akımının karakteristiği olan etnik kültür ve giysilere artan eğilimidir. Onun 1960'lı yıllarda tekstil baskı tasarımlarının ana temasını Macar geleneksel desenleri oluşturmuştur.

Sergiler Festivaller ve II. Endüstri Devrimi

1945'de II. Dünya Savaşı sonrasında İngiliz halkı ekonomik ve sosyal açıdan oldukça bunalımlı sıkıntılı dönem yaşamaktaydı. Savaş yüzünden yaşamın her alanında özellikle tekstil endüstrisinde üretime uzun süre ara verilmişti. İngiltere'de hükümet, hem savaşın kasvetli olumsuz etkilerini yıkmak hem de ekonomiyi canlandırmak ve halka iyi tasarımı tanıtmak amacıyla çeşitli etkinlikler, festivaller, sergiler düzenlenmeye başlatmıştır.

1940'lı yıllardan başlayarak yaklaşık 10 yıl boyunca İngiltere ve Amerika'da halkın modern tasarım bilincini geliştirmek, tanıtmak, yaygınlaştırmak ve tasarım kalitesini artırmak için devlet ve müzelerin sponsorluğunda sergiler, festivaller sanat organizasyonları düzenlenmiştir. Bu sergilerin ilki 1940 yılında New York'da "Modern Sanatlar Müzesinde" (Museum of Modern Arts) düzenlenmiştir. Bu sergi de üstün nitelikli tasarımlar içinden modern ve özgün tasarımlar seçilmiştir.

İngiltere'de 1944 yılında modern tasarım bilincini oluşturmak amacıyla "Britanya Endüstriyel Tasarım Konseyi" (The British Council of Industrial Design) kurulmuştur. Britanya Endüstriyel Tasarım Konseyinin amacı; "İngiliz tasarımının gelişimi için yeni yaratıcı fikirleri teşvik etmektir. Bununla birlikte endüstriyel gelişmelerle özgün tasarımların yaratılması ve İngiliz halkının iyi tasarım bilicinin, farkındalığının artırılması ve oluşturulmasıdır. " (Schoeser &Rufey; 1989:202)

1946 ve 1951 yıllarında İngiltere'de bu amaçla "Britanya Festivali" (Festival of British) düzenlenmiştir. İlki, 1946 yılında yapılan Britanya festivalinin ana sloganı "Britain Can Make It" olarak (Britanya Bunu Yapabilir) belirlenmişti. Ancak bu festival beklenenin aksine çok başarı gösterememiştir. İkinci festival 1951 yılında Londra'da "Britanya Festivali" (Festival of British) adıyla düzenlenmiştir. Bu festival, 1851 Büyük Sergi 'nin (Great Exhibition) 100. yıl dönümü kutlamaları sebebiyle gerçekleştirilmiştir. Sergi, gezici sergi olarak düşünülmüş bütün Britanya'yı dolaşmıştır.

1951 yılında gerçekleştirilen ikinci festivalin temel hedefi 1851 yılında yapılan Büyük Sergi ile aynıdır. "1851 (Great Exhibition) Büyük Sergi 'nin temel amacı;" güzel sanatlar ile endüstrinin birleştirilmesinden oluşturulacak bir tasarım eğitiminin ya da kültürlerinin bütün kültür katlarında örgütlenmesidir. Böylece endüstrinin rakipsizliğine rağmen sanatsal nitelikleri bakımından Fransa'nınkilerle yarışamayan Britanya mallarının dünya pazarındaki rekabet gücü artacak; uluslaşmanın gereklerinden olan ortak beğeni, ortak bir kültür inşa edilecekti." (Artun; 2015:86)

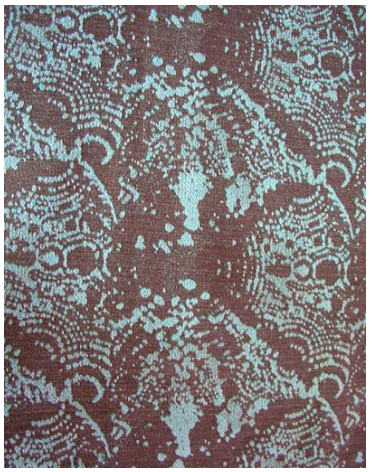
Britanya Festival'in (1951) teması 1949 yılında Council of Industrial Design (Endüstriyel Tasarım Komisyonu) tarafından "Kristal Yapılar" olarak belirlenmiştir. Bu tema iki farklı yönden ele alınmıştır. İlki, bilimsel ilerlemeleri gösteren büyütülmüş atom tasvirleri diğeri ise tipik organik formlarla, soyut farkındalık yaratmadır. "Üslup olarak savaş döneminin en önemli odak noktası mühendislik ve bilim alanındaki konularıydı ve bu alanlardaki temalardan etkilenildi. Festival, bilime dayalı geometrik şekiller, kardiograf, radar ekranları, tipik iskelet sisteminin bölümleri, sebze ve meyvelerin enine kesiti ya da günlük kullanım eşyalarının dış kontürleri ile ilgili temalardı." (Schoeser &Rufey; 1989:184)

Britanya Festivali'nin sağladığı en büyük başarı, üretici ile tasarımcı arasındaki ilişkiyi güçlendirmiştir. Bunlardan en önemlisi, "Edinburgh Weaver Ltd. ve Ascher Ltd. gibi pek çok üretici firma tasarımcılarla ilişki kurmuştur ve tekstil üretimi büyük ölçüde modern soyut sanattan etkilenmiştir. (Ikoku 1999:10-11)

Modern tasarımın yapılandırılması amacıyla düzenlenen bu sergi ve festivaller 1940'lı yıllarının tekstil endüstrisinde birçok keşiflerin gerçekleştiği üretim metot ve uygulamalarında yenilik ve hız kazandıran gelişmelerin yaşandığı bir süreç olmuştur.

"1946 ve 1980 yılları arası savaş sonrası dönem II. Endüstri devrimi olarak adlandırıldı. Makineleşme ile yeni uygulama metotlarımın kullanımı artmıştır...40 yıl boyunca ekonomik, sosyal, teknik mimari değişimler yaşandı. Şablon baskı (Screen Printing) tekniği ile desenlendirilmiş renkli baskılı kumaşlar tercih edildi. 1960'larda Rotasyon baskı makinaları (Rotary Printing) tanıtıldı." (Schoeser &Rufey;1989: 209) Doğal liflerin yerine alternatif olan rejenere ve selüloz esaslı rayon liflerinin ortaya çıkışı ve yaygınlaşması, boya baskı ve bitim işlemlerindeki gelişmeler tasarımcılara yenilikçi olanaklar tanımıştır. Dönemin Avangard akımları etkisiyle tasarımcılar deneysel ve yeni fikirlerle soyutlamaların vurgulandığı çağdaş

tasarımlar yapmaya başlamışlardır. Lucienne Day ve Jerence Conron gibi dönemin öncü tasarımcıları İngiliz tekstil tasarımına yenilikçi değişimi sağlamışlardır.

Resim 1: Tibor Reich "Atom", Britanya Festivali 1951

(http://www.leeds.ac.uk/heritage/Astbury/Tibor_Reich/index.html) (12.05.2017)

Tibor Reich'in "Britanya Festivali'ne tekstil tasarımcısı olarak davetli tasarımcı olarak katılımı da mesleki kariyerinde dönüm noktası olmuştur. Reich'in Britanya Festivalinde sergilenen "Atom" isimli çalışmasını (Resim 1) moleküler biyolojinin babası olarak kabul edilen William Astbury'nin çalışmalarından esinlenerek oluşturmuştur. Dokuma kumaş üzerine şablon baskı (screen printing) tekniğiyle üretilmiştir.

"Astbury'nin çalışmaları pek çok çağdaş bilim adamının yanı sıra Tibor Reich gibi çok sayıdaki tasarımcının üzerinde önemli etki yarattı…Festival için üretilen bu kumaş X ışını kristalaografi zamanın modern teknolojisine ilham verdi."

(http://www.leeds.ac.uk/heritage/Astbury/Tibor_Reich/index.html) (12.05.2017)

Tibor Reich'ın Tekstil Tasarımı Ürünlerinin Sınıflandırılması

Tibor Reich, 20. Yüzyılın çok yönlü üretken bir tekstil tasarımcısıdır. O, tasarımlarını farklı malzeme ve teknikler ile deneysel uygulamaların sonucunda, döneminin teknolojik olanaklarını sınırsız kullanarak yenilikçi bir yaklaşımla oluşturmuştur. Tibor, hayatı boyunca, farklı disiplinlerde ve zengin çeşitlilikte ürettiği sayısız tasarımları sayesinde uluslararası platformda pek çok ödüle layık görülmüştür. Tibor Reich, tasarıma çok geniş bir perspektiften bakarak oluşturmaktadır. Onun, tasarımları tekstil, halı, mobilya, seramik gibi farklı disiplinlerde sınırsız bir üretkenlikle yaratılmıştır. Bu araştırma da Tibor Reich'in tekstil tasarım alanında ürettiği çalışmalara odaklanılmıştır. Onun tekstil tasarımı alanındaki eserleri dokuma ve baskı tasarımı olarak iki başlık altında aktarılmıştır. Tibor, tekstil endüstrisinin dokuma ve baskı tasarımı olarak iki temel üretim alanında uzmanlaşarak kendi tasarım stilini oluşturmuş ve döneme adeta damgasını vurmuştur.

Dokuma tasarımlarını, teknik olarak armürlü ve jakar tezgâh kullanarak uygulamıştır. Dokuma ürün grupları giysilik kumaş (tüvit), ev tekstili (perde, döşemelik kumaş,), halı, tapestry'den oluşmaktadır. Bu dokuma ürün gruplarının temel tasarım prensibi ise daima yenilikçi ve

deneysel yaklaşımla canlı parlak, zıt renkler ile kendisinin geliştirdiği "deep texture" olarak adlandırdığı dokulardır. Tibor'la özdeşleşen diğer bir tasarım grubu ise "Fototexture" tekniğiyle oluşturduğu dokularıdır. Tibor, bu teknik ile soyut, derinlik etkisi yaratan dokular yaratarak hem dokuma hem de baskı tasarımlarında kullanmıştır ve tekstil tasarımında yeni bir bakış açısı yakalamıştır.

Baskı tasarımında ürün grupları ise ev tekstili ve giysilik kumaş tasarımlarıdır. Bu tasarımların üretim tekniği genellikle jakar dokuma üzerine, şablon baskı tekniği kullanarak oluşturmuştur. Baskı ürünlerin tasarım özelliği ise, canlı kontrast renklerde kendisinin "texturedprint" olarak adlandırdığı derinlik etkisi yaratan dokulu baskılı kumaşlardır.

Tibor Reich, 1950'li yılların başında baskı ve dokuma kumaş tasarımlarının tamamlayıcı olarak dekoratif seramik çalışmaları yapmıştır. "Tibor'un "Tigo-Ware" olarak adlandırdığı seramik çalışmaları Denby firması tarafından üretilmiştir. Macar halk sanatlarının tasvir edildiği siyah ve beyaz, minimal, sade tasarımlardır." http://www.denby.co.uk/general/tibor-reich-life-work-and-denby/stry/tibor-reich (11.05.2017)

Dokuma Tasarımları

Tibor dokuma yapıları ve örgü tekniklerine aşırı ilgi duyması onun bu alanda uzmanlaşmasını sağlamıştır. Armür ve jakar dokuma tezgâh ile doku ve rengin vurgulandığı, negatif-pozitif etkiler ve geometrik karmaşık kumaş yapılarının çözümlediği sayısız denemelerle dokuma tasarımlarını oluşturmuş ve uygulamıştır. Reich dokuma çalışmalarının karakteristiği, canlı renk paletini kullanarak, ışık illüzyonu yarattığı lurex, ardil, rejenere, selülozik rayon ipliklerle birlikte kullandığı buklet gibi fantezi ipliklerle oluşturduğu dokulardır.

"Tibor dokumaları, renk, doku ile deneysel uygulamalar ile armürlü ve jakarlı tezgah kullanılarak oluşturmuştur. Bu tekstiller, Bauhaus ekolünün temel prensiplerini yansıtmaktadır ve Bauhaus yaklaşımlı dokumalardır." (Jackson: 2002: 104)

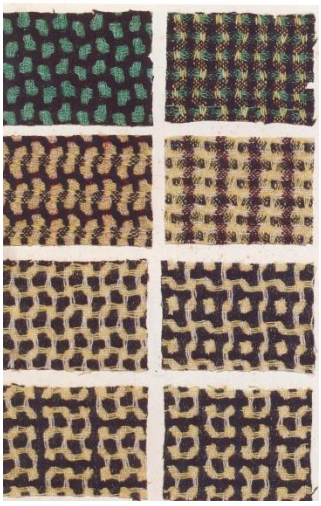
Giysilik Tüvit Dokuma Tasarımları

II. Dünya Savaşı sonrası Avrupa'da tekstil endüstrisi oldukça zor durumdaydı. Bunun temel nedeni ham madde sıkıntısıydı. Üreticiler sınırlı sayıda doğal malzeme elde edebiliyorlardı. Bu olumsuz ekonomik koşullar altında Tibor, 1945 yılında kurulan Stratford –Upon- Avonda'daki kendi şirketi Tibor Ltd. için pazar arayışındaydı ve hedef olarak kadın giyim sektörünü belirlemiştir.

Resim 2: Tibor Reich'in El Dokuması Tüvit Dokuma Tasarım Örnekleri (Prichard;2016,32-33)

"Reich,Tootal Broadhurst Lee Co. Ltd. şirketinde çalıştığı süreçte, kadın giyim, elbise, bluz kumaş tasarımları yapmıştı, (Resim 2) ve "Londra Couture House" ile çalışmış ve başarılı olmuştu." (Prichard, 2016:48) Leeds Üniversitesinden arkadaşı onun kumaşlarının acenteliğini üstlenerek Hous of Molyneux firmasına onun, "Leopard Tweed " (Resim 3) adlı tasarımlarını pazarlamıştır. Firma bu tasarımı üretime alarak ABD moda kumaşlar kapsamında ithal edilmiştir. Bu tasarım çok beğenilerek Calico Printers Association (Mancester) firmaları tarafından satın alınmıştır.

Resim 3: "Leopard Tweed" 1946 – Molyneux (Prichard;2016:48)

Ev Tekstili Dokuma Tasarımları

Tibor Reich'in ev tekstili dokuma tasarımları döşemelik, perdelik, yatak örtüsü ürün gruplarından oluşmaktadır. Tibor'un kumaş tasarımları kamu binalarının yanı sıra otel, gemi ve Meksika, Kuba, ve Amerikan hava yollarının döşemelik kumaş olarak kullanılmıştır. Ayrıca, Convetry katedtrali için tapestry ve Shakespeare merkez binası döşemelik kumaş ve sahne perdesi tasarlamıştır. Kamu binaları için ürettiği bu tasarımlar ona büyük prestij sağlamıştır.

Tibor Reich ev tekstili dokumalarının yeni nesil yenilikçi tasarımcı olarak ünlenmesinde ilk basamak Prenses Elizabeth'e için düğün hediyesi olarak tasarladığı döşemelik kumaştır. Bu onun kariyerinde önemli bir yere sahiptir. Tibor Reich'in "Prenses" isimli tasarımı kraliyet komisyonuna "Woolgrowers of The British Common Wealth" tarafından sunulmuştur."Bu döşemelik kumaş, basit dimi örgü, beyaz ve taş rengi parlak yün atkı ipliği ve beyaz çözgü ipliği kullanılarak dokunmuştur. Ayrıca Tibor, saf yün yerine pamuk yün karışımının içerisine alüminyum eklenmiş iplikler kullanarak ışık illüzyonu yaratmıştır." (Prichhard, 2016: 50)

BUCKINGHAM PALACE

8th December, 1947.

I am so pleased with the beautiful wool furnishing fabrics which the Wool Growers of Australia, New Zealand and South Africa have so kindly given me as a Wedding Present. They will be of very real use to me in furnishing my house, and I should like all concerned to know how grateful I am to them for this most practical expression of their feelings of loyalty and affection towards the Duke of Edinburgh and myself.

Elizabeth

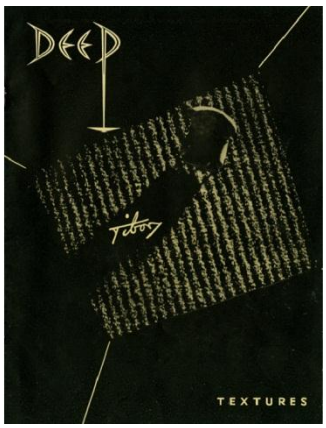
Resim 4: Prenses Elizabeth'ten Tibor Reich'e Teşekkür Mektubu

Kaynak: http://www.tibor.co.uk/heritage/the-art-of-colour-texture/ (11.4.2017)

1949 yılında Reich, Warwickshire'de "Derin dokulu" ("Deep Textured") tekstilleri (Resim 5-6) geliştirmiştir. Bu dokumalar üç boyutlu dokumalar olarak adlandırılmakta ve İngiltere'de jakar tekstillerinin modern örneklerinden biri olarak kabul edilmektedir. Savaş sonrası dönemde Tibor'un bu özel dokumaları İngiliz tekstil tasarım anlayışını kökten değiştirerek gelişmesinde büyük ivme kazandırmıştır.

"Deep textured" dokumalar çift kat ya da basit dokuma yapılarının kombinasyonunu çok parlak iplikler kullanarak oluşturmuştur. Genellikle parlak metalik efekt için "lurex" iplikler kullanmıştır." http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1179/004049609x12504376351506 (22.2.2017)

Resim 5: "Deep Textured"Dokuma kumaş

Kaynak: Prichard;2016,51

Resim 6: "Deep Textured" Broşür

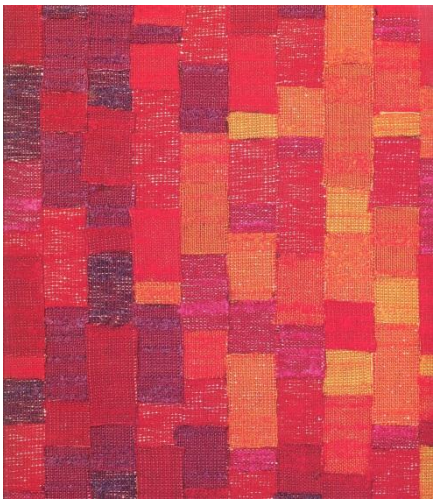
Kaynak:http://www.tibor.co.uk/heritage/

1950'li yıllar süresince Tibor'un modern tekstil tasarımını yansıtan yenilikçi mesleki kariyerinin en parlak yılları olmuştur. Dönemin tanınmış mimar ve tasarımcılarından biri olan Brian O'Rouke Tibor Reich'e Sheakspeare Memorial Tiyatrosunun dekorasyonu için görevlendirmiştir."Shakespeare Memorial Tiyatrosunun daire şeklinde bar kanepeleri ve oditoryumunun dekoru için döşemelik ve perde kumaşı siparişi vermiştir. Tibor'un 'Macbeth', 'Cymbeline" ve 'Cardinal' olarak isimlendirdiği parlak kırmızı buklet ve altın parıltılı derin dokulu kumaşlar Sheakspeare Memorial Tiyatrosunun zengin kültür mirasını yansıttı. Aynı

zamanda sahne arkası perdesi tasarladı. Bu sahne perdesi, seyirci kapılara yürürken kişiyi çevreleyen saran bir deneyim etki yaratmaktaydı." ((Prichhard, 2016: 60)

Tapestry

Tibor Reich'in 1960'lı yıllarda pek çok otel, devlet ve kamu kuruluşlarından siparişler alarak tapestryler üretmiştir. "Manchester'da Conventry Kadetralinin 10 yılı kutlamaları için The Board Trade Bulding Tibor'a 100 metrelik Tapestry siparişi vermiştir. (Resim 7)Bu tapestry güneşin parlak renk geçişlerini yansıtmaktadır. (Prichard, 2016:174)

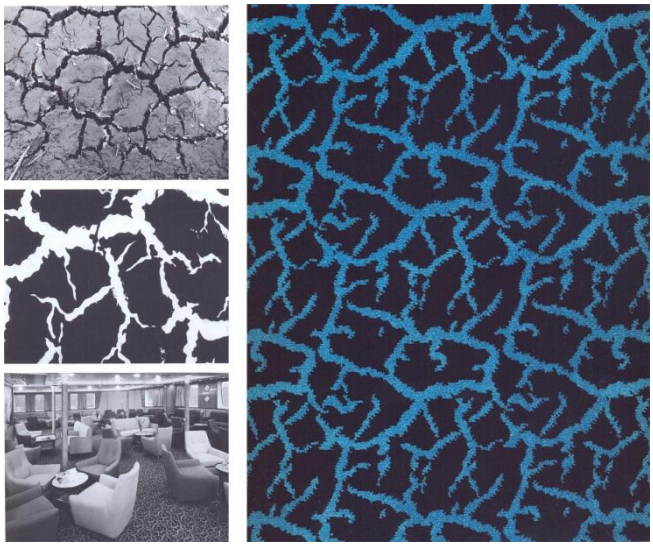

Resim 7:Tapestry,Conventry Kadetrali, 1960 http://www.tibor.co.uk/heritage/the-art-of-colour-texture/ (11.4.2017)

HALI

Tibor Reich halı tasarımlarını "Fotexur" tekniğiyle ile uygulamıştır. Bir dizi halı tasarımı 1952 yılında I&C Steele için üretilmiştir. 1953 yılında Wilton Royal Carpet Factory Co Ltd. için tasarımlar yapmıştır. Tibor ltd. çeşitli üretici firmalarla işbirliğine girerek gezici sergiler hazırlamıştır. Bunlar mobilya, halı, döşemelik kumaş tasarımlarından oluşmaktadır.

Tibor Reich'in Fotexur tekniğiyle ilgili buluşu ona uluslararası büyük ün kazandırdı. Bu yöntem ile ürettiği "Cracked Mud" (1955) (Çatlamış Toprak)" (Resim 8) isimli halı tasarımı onun en çok satan halı tasarımı olmuştur. " Tibor, Clifford'da Mill kurumuş nehir yatağının yarı gölgeli bir fotoğraf görüntüsünü kullanarak "Fotexur" tekniği kullanarak oluşturmuş ve SJ Stockwell and Co. Ltd. tarafından üretilmiştir. (Prichard , 2016:106)

Resim 8: "Cracked Mud" Halı, 1955(Prichard , 2016:106)

"Tibor Ltd. SJ Stockwell and Co (carpets) Ltd. halı üreticisi firmayla birlikte yeni pazarlama girişimlerinde bulundu. Paketli yeni ürünler yarattı. Halı, perde ve mobilya ile birlikte magazin dergilerine reklamlar vererek dergi üzerinden ve mevcut mağazalardan ürünlerini sattı. Bu girişimi ile müşteriler, mağazayı ziyaret etmeden magazin dergisindeki fotoğraflar ile beğendikleri ürünleri seçip alabildiler. Bu prensiple satışlarını sürdürdü, müşteriler özgürce tasarım ve renkleri eşleştirerek satın aldılar." http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1179/004049609x12504376351506 (25.5.2017)

Baskı Tasarımları

Tibor Reich'ın baskı tasarımları ev tekstili döşemelik ve perde ürün gruplarından oluşmaktadır. Giysilik kumaş Tibor Reich'in baskı tasarımlarının karakteristik özelliği olan canlı kontrast renkleri kullanarak "Foteuxur" ve şablon baskı (screen printing)tekniğiyle oluşturduğu "Textureprint" olarak adlandırdığı çok renkli baskılı kumaşlardan oluşmaktadır. Ayrıca 1960 yılında Tibor'un geliştirdiği "Callingo" renk sistemi kullanılarak "Colotomatic" isimli bir koleksiyon hazırlamıştır. Bu özel tasarımlar çok renkli (14- 16 renk tonu) baskılı ev tekstili ürünleri şablon baskı (screen printing) tekniğiyle yapılmıştır. Colotomatic kumaş tasarımları, tasarım uygulama ve ürün pazarlama yöntemi açısından tekstil tasarımında büyük önem taşımaktadır.

II. Dünya savaşının ardından İngiltere'de tekstil endüstrisinin üretimi ham madde kıtlığı sebebiyle oldukça azalmış, üretilen kıyafetlerde tasarım ve estetik kaygı göz ardı edildiği bir süreç olmuştur. Giysi üretiminde öncelik ekonomik ve işlevselliği verilerek sınırlı kaynakların değerlendirilmesiydi. Tibor Reich'in Tootal Broadhurst Lee Co. Ltd şirketinde tasarımcı olarak çalıştığı dönemlerde giysilik baskı tasarımları ürettiği bilinmektedir.

Ev Tekstili Baskı Tasarımları

1950'li yıllarda İngiltere'de savaşın sonucu olarak tasarımcılar, kumaş tasarımında moda trendi olarak savaşın karakteristik sembolleri kamuflaj ve gri tonlu renkler kullanmışlardır. Tibor Reich bu moda eğilimine ilgi göstermiş (Resim 9) "History of Shape" isimli çalışma ile

Imperial Chemical Industries (ICI) ödülünü almıştır. Çalışmanın hammaddesi ipek ve (yer fıstığından elde edilen sentetik lif) "ardil" dir, Jakar dokuma üzerine şablon baskı (Screen printing) tekniğini uygulanmıştır. "Bu çalışma düzensiz kalkan figürlerinden oluşmaktadır. Kalkanların üzerinde Britanya tarihinin ilkçağdan günümüze kadar çizgisel betimleme sahneleri yer almaktadır." (Schoeser,2016:6)

Resim 9: "History of Shape", 1950

(http://ulita.leeds.ac.uk/major-collections/tibor-reich-collection/) (17.7.2017)

Tibor'un (Resim 9) "History of Shape" (1953) isimli çalışması onun yenilikçi, yaratıcı yönün ön plana çıkmasını sağlamıştır. Jakar dokuma kumaş yüzeyinde kullanmış olduğu kalkan figürüyle savaşın travmatik etkilerini vurgulamaktadır. Kalkan üzerindeki tarihsel betimlemelerde İngiliz halkının geçmişine köklerine ait izlere bağlılığını yansıtmaktadır.

Bu çalışma da Tibor, dokuma ipliği olarak ipek ile dönemin en önemli buluşu olan rejenere lif "ardil" kullanmıştır. "Ardil, yerfıstığının değişik molekül düzenlemelerinden elde edilmiştir. İngiltere'nin en büyük kimyasal üreticisi olan Imperial Chemical Industries (ICI) ardil rejenere lifini üreterek patentini almıştır. 1950'ler boyunca ardil, yünün alternatifi olarak kullanılması teşvik edilmiştir. Tibor'un son teknoloji rejenere lifi kullanarak uyguladığı "History of Shape" (Resim 9) ICI genel merkez binasında daha sonra Britanya Endüstri Fuarı'nda ve 10. Milan Trianelinde sergilenerek ününü uluslararası platforma taşımıştır." (Prichard, 2016: 74)

20 yüzyılın ikinci yarısından sonra endüstrileşmenin sağladığı teknolojik buluşlar ve gelişmeler büyük değişimleri beraberinde getirmiştir. Özellikle sanat, resim ve heykel gibi dalların tekelinden çıkarak topluma hizmet görevini üstlenmiştir. Toplumun ihtiyaçlarına göre tekrar yeni bir yapılanmanın temelleri atılması sonucu kentleşme olgusu ile yapı sanatı, mimari ön plana çıkmıştır."Geleneksel yapı tipleri otel, okul, hastane gibi yapılar yeni bir anlayışla

toplumun ve çağın gereksinimleri göz önünde tutularak ele alınıyor…Ayrıca eskiden olmayan yapı türleri, hava meydanları, sosyal konutlar, moteller, süpermarketler, sergi, konferans ve kongrelerin yapıldığı büyük kültür merkezleri ortaya çıkıyor. Büyük kentler kuruluyor, geleceğin dev kentleri, toplum yaşamındaki gelişmelere ayak uydurarak gittikçe büyüyebilecek kentler." (İpşirlioğlu, 2017: 93)

1950'li yıllarda kentler yeniden inşa edilirken, bu mekanların modern tasarımlarla dekore edilmesi ihtiyacı doğmuştur. İngiliz tekstil üreticileri 1954- 1955 yıllarında iç mekan tekstil tasarım ürünlerine önem vermişlerdir. Amaç, İngiliz halkını yeni modern yaklaşımlı tasarım ürünleriyle tanıştırmak ve benimsemelerini sağlamaktır ve hedef kitle olarak belirlenen genç neslin evlerini modern tasarımlı parlak canlı renkli ev tekstili ürünleriyle yenilemektir. Bunun için üretici firmalar, ev tekstili koleksiyonlarının tanıtıldığı gezici sergiler düzenlenmiştir. Bu gezici sergiler 10 yıl boyunca düzenli olarak tekrar etmiştir. Gezici sergilerde Tibor'un geleneksel tasarım kalıplarından uzak, canlı, renkli, dokulu baskı tasarımları büyük beğeni toplamıştır. "1960'lar boyunca Tibor, Royal Place, devlet kamu binaları ve oteller için kumaş tasarımları üretmiştir." (Prichard, 2016, 174)

1956 yılında Tibor "Mediterranean Look" (Resim 11) isimli baskılı kumaş koleksiyonunu Londra'da tanıtmıştır. Bu koleksiyon, pamuklu kumaş üzerine şablon baskı tekniği ile üretilmiş ve tümüyle Akdeniz ruhunu, dokusunu ve renklerini yansıtmıştır. "Tibor'un "Texturedprint" olarak adlandırdığı, "Gondola", "Sunburst" ve "Palermo" isimli baskı tasarımları perde ve yatak örtüsü için uygundu. Bu sergiyle Tibor, Akdeniz kültürünün doku zenginlikleri, Akdeniz güneşinin renkleri ve parlaklığı yansıtılmıştır." (Prichard, 2016: 64)

Resim 10: "Flamingo", 1957

(.http://emuseum.leeds.ac.uk/view/objects/asitem/4/80/title-asc?t:state:flow=e6d94952-0802-4382-a64a-8e88d0337f94) (12.06.2017)

1957 yılında Tibor'un (Resim 10) "Flamingo" isimli pamuklu kumaş üzerine, şablon baskı (screen printing) tekniğiyle basılmış perde tasarımı, Council of Industrial birincilik ödülünü

almıştır. Tasarım olarak dikey yönde çizgi halinde siyah- beyaz, açık sarı- beyaz, hardal sarısı-kahverengi negatif pozitif etkili bantlardan oluşmaktadır. "Bu çalışma, İskoçya Rockcliff'te doğa kaynaklı kurumuş çalılıkların fotoğraf görüntüsü kullanılarak, fotexur tekniğiyle oluşturulmuştur... "Flamingo" isimli baskı tasarımı kumaş daha sonra döşemelik kumaşa dönüştürülerek "Madras" adıyla markalaştırılarak Ernest Ltd. şirketi tarafından satın alınmıştır. Aynı desen, Arlington Plastic Development Ltd. şirketi tarafından PVC (Polyvinyl Chloride) üzerine uygulanarak yer döşeme kaplaması olarak üretilmiştir. " Prichard, 2016: 90-98)

Resim 11: "Mediterranean Look" Koleksiyonundan Örnek (Prichard, 2016:71)

1960 yılında düzenlediği "Colotomatic" isimli çok renkli baskılı kumaş sergisi, ürün pazarlama açısından büyük önem taşımaktadır. "Atomic" (Resim 12) adlı tasarım, atom yapısının fotoğraf görüntüsü esas alarak oluşturulmuştur. Tibor'un bu özel tasarımları kendisinin geliştirmiş olduğu "Callingo" isimli renk sistemi kullanılarak 16 renk grubundan Oluşmaktadır

Resim 12: "Atomic", 1960 (Prichard, 2016:126)

"Her bir renk grubu, bir rengin 4 tonunu içermekteydi. Böylece kumaşa derinlik etkisi veriyordu. "Colotomatic" baskılı kumaşlar müşteriye karışık renk gruplarından bir düzenleme yapmasına izin veriyordu. Her bir renk 4 farklı ton içeriyordu, ve böylece kumaş yüzeyinde renk tonlarından oluşan derinlik etkisi yaratmaktaydı. Reich SJ Stockwell &Co Ltd. şirketiyle işbirliği kurarak müşteriye nerde olursa olsun evlerini dekore etmeleri için fırsat sağlamıştır. Bu tasarımlarla müşteriye farklı ürün gruplarını farklı renk kombinasyonlarıyla uyumlu bir şekilde

seçme olanağı sağlamıştır. Reich colotomatic tasarımları derin dokulu deneysel erken dönem çalışmasının bir uzantısı olarak kabul edilmektedir."

(http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1179/004049609x12504376351506) (23.4.2017)

Resim 13: "Kenilworth" Pop Art, düzleştirilmiş Floral Desenli Baskı Kumaş Örneği

(http://collections.vam.ac.uk/search/?slug=reichtibor&name=36198&offset=15) (23.4.2017)

1960'ların başında Tibor Pop Art ve Op Art sanat akımlarından etkilenmiştir. (Resim 13) Bu akımlar soyutlamaya aşırı bir tepki olarak çıkmıştır. "Bu akımlarının tekstil tasarıma temel etkileri, düzleştirilmiş çiçek motifleri ve Op Art 'ın ise keskin hatları olmayan, sanki eriyormuş izlenimi veren desenlerdir. Bu yaklaşım tekstil tasarımına canlandırıcı yeni bir boyut kazandırmıştır. 1960'lı yılların en önemli gençlik hareketi hippi akımı ve onun sembolü çiçek desenleri (Flower Power), etnik kültür ve desenlere ilgiyi tetiklemiştir" (Lesley,2002:135)

"Optia" (Resim 14) isimli çalışmayı Hırvatistan'ın batısındaki bir kentten esinlenerek yapmıştır. Bu baskılı kumaş tasarımı 1965 yılında "Cotton Board" Tasarım Ödülü'ne layık görülmüştür. Cunnoart'ın II. Elizabeth adındaki transatlantik gemisinin döşemelik kumaşlarında kullanılmıştır."(Prichard,2016:174)

Resim 14: "Optia", 1965 (Prichard,2016:196)

Reich'ın, "Modern Magyer" adını verdiği baskılı koleksiyonu adını, Macaristan'da "Matjo" adı verilen şoblon baskıyla üretilen geleneksel tekstillerden almaktadır. Tasarımcının doğduğu kent Budapeşte'ye olan özleminin ifadesi olarak yorumlanmaktadır. Reich Macar kültürel mirasına, halk sanatlarına, yöresel renklerine olan ilgisi hiçbir zaman kaybetmemiştir. "Modern Magyer" (1965) koleksiyonu içersinde yer alan "Matyo" (Resim 15) isimli çalışmanın esin kaynağı geleneksel Macar nakışlarıdır. Tibor Macar desenlerini kendi stiliyle floral desenlerle birleştirmiştir ve şablon baskı tekniği ile uygulamıştır." (Prichard, 2016; 18)

Resim 15: Matyo", 1965 (Prichard,2016:188)

Reich, 1964 yıllarda merkezi Stratford Avon Upon'da bulunan Shakespeare merkezinin döşemelik, kumaş, halı, sahne perdesi gibi tekstil dekorasyonlarıyla görevlen dirilmiştir."Atournament"(Resim 16) isimli çalışma, Shakespeare merkezinin dekorasyonunda kullanılmıştır. Tasarım atlı şövalye turnuva sahnesinde betimlenmiştir. Merserize pamuklu kumaş üzerine şablon baskı tekniğiyle (screen printing) üretilmiştir ve 124cmx 400cm boyutlarındadır."(http://emuseum.leeds.ac.uk/view/objects/asitem/search@/1/title-asc?t:state:flow=9d546f72-53eb-4001-b8e5-694761baa215) (12.06.2017)

Resim 16: "Atournament", 1964

:http://emuseum.leeds.ac.uk/view/objects/asitem/search@/1/title-asc?t:state:flow=9d546f72-53eb-4001-b8e5-694761baa215) (12.06.2017)

İlki 1769 yılında David Garrick tarafından düzenlenen I. Shakespeare Festivalinin 200. yıl dönümü anısına "King of Age" (Resim 17) isimli sahne perdesi tasarlamıştır. "Bu çalışma Shakespeare tarihinde İngiltere krallarını temsil etmektedir. Merserize pamuklu kumaş üzerine şablon baskı tekniği ile uygulanmıştır. Desen tekrarı 65cm'dir. Sekiz farklı renk tonu kullanılmıştır ve 240x 124 cm boyutlarındadır"http://findingshakespeare.co.uk/shakespeareana-no-4-tibor-reich-and-the-shakespeare-centre-1964) (1.6. 2017)

Resim : 17: Shakespeare Merkezi, King of Age" sahne perdesi

http://findingshakespeare.co.uk/shakespeareana-no-4-tibor-reich-and-the-shakespeare-centre-1964) (12.06.2017)

Tibor Reich'in Tekstil Tasarımına Katkıları

Tibor kariyeri boyunca hem tasarımcı ve üretici kimliğiyle farklı malzeme çeşitliliğiyle deneye dayalı, modern yenilikçi yaklaşımıyla pek çok ödül almıştır ve uluslararası platformda tanınan öncü bir tasarımcı olmuştur. 1973 yılında bu özelliklerinden dolayı tasarıma verdiği önem ve halkın beğeni zevkinin gelişmesine verdiği emek ve 20.yy tekstil tasarımına katkılarından dolayı Tekstil Enstitüsü (Textile Institute) Tasarım madalyası verilmiştir.

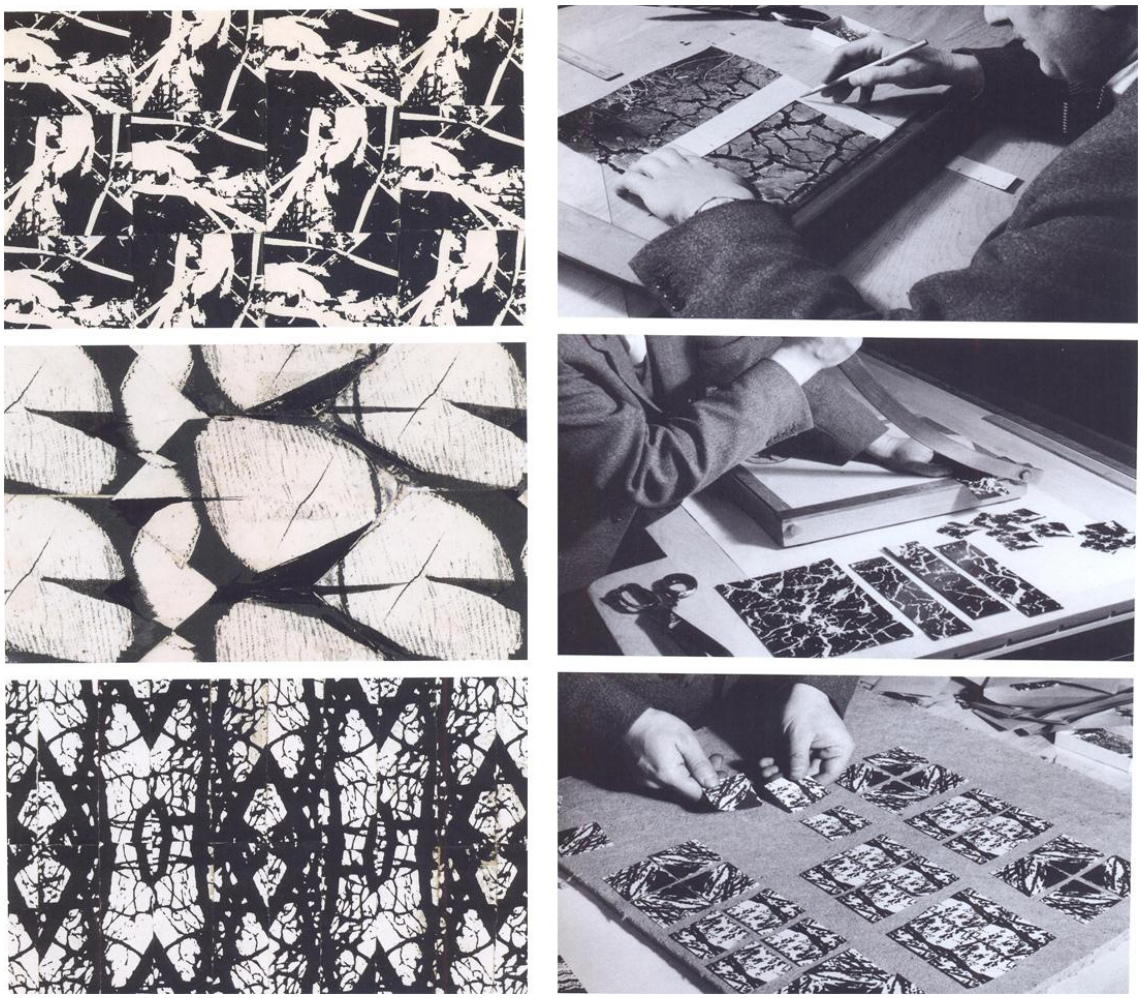
Tibor Reich'ın tekstil tasarımda kendi buluşu olan fotexur, yine kendisinin geliştirdiği "Callingo" adını verdiği mantıksal bir hesaplamaya dayalı renk sistemi en önemli katkısıdır.

Dokuma kumaş tasarımlarında "Deep Texture" baskı kumaş tasarımlarında "Texturprint"le oluşturduğu derinlik etkisi yaratan, üç boyutlu tasarımları günümüzde hala güncelliğini korumaktadır. Bu teknikler yüzey tasarlama ve yaratma sürecinde, soyutlama çalışmalarında tasarımcıların en etkin uyguladığı yöntemlerdendir.

Fotexur

Tibor'un en önemli esin kaynağı doğa olmuştur. Doğadan etkilenme biçimini, eskiz çizerek ve fotoğraf çekerek arşivlemiştir. 2016 yılında Mancester düzenlenen Tibor'un Respektatif sergisinde öğrencilik hayatı ve mesleki kariyeri boyunca ürettiği tasarımlarıyla birlikte, eskiz defterleri ve yüzlerce doğa fotoğrafları sergilenmiştir. Reich'ın fotoğrafçılığa duyduğu merak ve tutkunun sebebi yaklaşık 5 yaşlarında yaşamış olduğu bir görme bozukluğudur. Tibor'un her iki gözü de bulanık görmekte bu durum gördüğü nesnelerin desen, renk ve doku algısını etkilemiştir. Bu olumsuzluğun üstesinden fotoğraf makinası kullanarak gelebilmiştir. Tibor doğadan fotoğrafladığı görüntüleri desen ve doku geliştirmekte kullanmıştır. Doğadan çekmiş olduğu fotoğraf görüntülerini desene dönüştürerek "fotexur" yöntemini keşfetmiştir. (Resim 18) Fotexur tekniğini, dokuma, baskı, halı ve seramik tasarımlarında kullanarak devrim niteliğinde bir yenilik elde etmiştir.

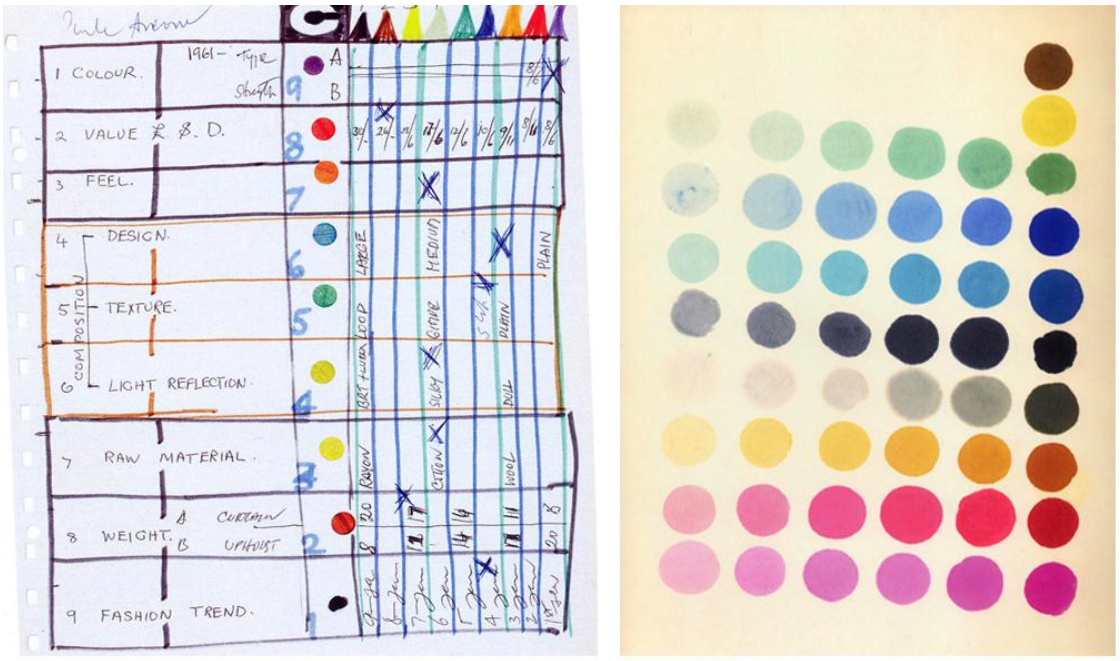
Tibor'un bu yöntemle doku etkisi yaratan desenlerinde çatlamış çamur, tuğla duvar, kurumuş dal parçaları vb. fotoğraf görüntülerini kullanmıştır. Bu teknik ona, yüzey düzenlemesinde sınırsız olanaklar sağlamıştır (Resim 18) . "Bu yaratım sürecinde fotoğraf görüntülerini şeritler halinde ya da 1 inç şeritler halinde keserek parçalara ayırarak sayısız denemelerle tasarımlarını oluşturmuştur. Tibor, hazırlamış olduğu doku tasarımlarını üretime geçirmeden önce deneme baskı uygulamaları yapıyordu. Bu desenleri siyah beyaz monokrom yada 2 veya 3 renkli serigraf baskı (Silkscreen) tekniğiyle kumaş yüzeyine aktarıyordu." (Prichard, 2016:90)

Resim 18: "Fotexur" Tekniğinin Uygulama Yöntemi (Prichard,2016:94-95)

"Design Magazine" dergisinin Editörü Micheal Farr, Tibor Reich'in fotexur tekniğinin bir devrim niteliğinde olduğunu belirterek, onun üç boyutlu farkındalığı olan tasarımlarını, renk kullanma uzmanlığını, İngiltere'nin en ileri görüşlü tasarımcılarından biri olarak tanıtarak uluslararası platformda ünlenmesini sağladı. 1957 yılında bu yenilikçi üretim süreçlerinin patentini almıştır.

Tibor Reich kariyeri boyunca, renklere karşı aşırı bir ilgi duymuştur. Özellikle parlak, canlı renkler ve kontrast renkleri açık koyu renk tonlarıyla kullanarak negatif-pozitif etkilerle derinlik yaratması onun tasarımlarının renk özelliğini oluşturmaktadır. Onun renklere olan bu tutkusu, "Callingo" (Resim 19) adını verdiği mantıksal bir hesaplamaya dayalı renk sistemini geliştirmesini sağlamıştır. Tibor çalışma hayatı boyunca bu renk sistemini kullanmıştır.

Resim 19: "Callingo" Renk tablosu

Kaynak: George; 228

"Callingo, Tibor Reich'in yarattığı bir renk dilidir ve sayısız yolla uygulanabilir. (Resim 19) Uygulama yöntemi oldukça basittir. Tibor, renk spektrumunu 10 renkten oluşan renk grubuna bölmüştür. Her bir renge 0 ile 9 rakamı arasında bir kod vermiştir. İlk sayı renk spektrumu içindeki ana rengi ikinci sayı ise renk tonunu göstermektedir. Örneğin: Kod 65 "6" rakamı, Callingo renk sistemine göre mavi, "5" rakamı ise yeşil renk tonunu ifade etmektedir. İki rengin renk sistemindeki karışımı turkuazdır." (George, 2016: 228)

Tibor Ltd. şirketi 1978 yılında yaşanan sel felaketinden büyük zarar görmüştür, ve Tibor Reich şirketini kapatma kararı alarak emekliye ayrılmış 1996 yılında ölmüştür. Tibor Reich'in yaşamı boyunca 30.000 fazla eser bırakmıştır. Bu tasarımlar, Victor Albert Müzesi, Stockholm Ulusal Müzesi, (ULTIA) Leeds Üniversitesi, Shakespeare Center VAD's ve Reich ailesi arşivlerinde sergilenmektedir.

Resim 20: Manchester Üniversitesi, Whitworth Galeri'de Tibor Reich'in Doğumunun 100. Yıl anısına düzenlenen Sergi görüntüsü

Kaynak: http://www.tibor.co.uk/news/journal/ (5.8.2017)

2016 yılında İngiltere'de Manchester Üniversitesi Tibor Reich'in doğumunun 100'üncü yıl anısına Whitworth Galeri'de (Resim 20) bir sergi düzenlemiştir. Bu sergi de Tibor Reich'ın baskı, dokuma, seramik, alanlarında yapmış olduğu çalışmalarıyla birlikte aldığı başarı belgeleri ve ödüllerde sergilenmiştir.

SONUÇ

Tibor Reich 20.yüzyılda tekstil tasarımının modernleşme sürecinde öncü bir tasarımcı olarak kabul edilmektedir. Tasarım kariyeri boyunca farklı disiplinlerde birbiriyle etkileşimli olarak yaratıcı, deneysel uygulamalarla sayısız tasarım ürünü üreterek 21 yüzyıl tekstil tasarımına ışık tutmuştur. Onun çalışmaları eskiz aşamasından ürün haline gelinceye kadar izlediği tasarım süreçleri, geliştirdiği fotetexture ve matıksal hesaplamaya dayalı "Callingo" isimli renk dili, günümüz tasarımcısına hala kılavuzluk etmektedir. Bununla birlikte tasarım yaratma süreçleri boyunca Tibor'un farklı teknolojik malzeme ve yöntemleri kullanma, ve deneysel uygulama deneyimlerinden elde ettiği başarılar onu diğer tasarımcılardan üstün kılmış ve bu özelliği ile günümüz tekstil tasarımcısına önderlik etmektedir.

KAYNAKLAR

Artun Ali "Çağdaş Sanatın Örgütlenmesi Estetik Modernizmin Tasviyesi", İletişim Yayınları, İstanbul, 2015

Antmen Ahu; 20. Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2014

Atalayer Günay; Bauhaus Moderleşmenin Tasarımı Türkiye'de Mimarlık, Sanat, Tasarım Eğitimi ve Bauhaus, İletisim Yayınları, İstanbul, 2011

George Hannah Auerbah; *"Collingo, The Language of Colour"* **Tibor Reich: Art of Colour&Texture**, Tibor Publishing, China, 2016

Ikoku,N.TheVictoria&AlbertMuseum'sTextileCollection:BritishTextileDesignfrom1940tothePresent, V&APublications, London,1999

İpşirlioğlu Nazan ve İPŞİRLİOĞLU Mazhar; "Sanatta Devrim Yansıtmacılıktan Oluşturmaya Doğru", Hayalperest Yayınevi Sanat Kuramları, İstanbul, 2017

Jackson Lesley; "Twentieth Century Pattern Design Textile&Wallpaper Pioneers" , Princeton Artitectural Press, London, 2002

Prıchard Sue; *"The Early Years, Budapest to Vienna"* **Tibor Reich: Art of Colour&Texture**, Tibor Publishing, China, 2016

Prıchard Sue;*"A New Beginning, Leeds"* **Tibor Reich: Art of Colour&Texture**, Tibor Publishing, China, 2016

Prıchard Sue;*"From Couture to Home",* **Tibor Reich: Art of Colour&Texture**, Tibor Publishing, China, 2016

Prıchard Sue;*"Pattern From Nature",* **Tibor Reich: Art of Colour&Texture**, Tibor Publishing, China, 2016

Prıchard Sue, *"A Passion For Colour, The 60s and Beyond"* **Tibor Reich: Art of Colour&Texture**, Tibor Publishing, China, 2016

Schoeser Mary and RUFEY Celia ; "English and American Textiles From 1790 to Present", Thames &Hudson, Newyork, 1989

Schoeser Mary; "*Architect of Texture*", **Tibor Reich: Art of Colour&Texture**, Tibor Publishing, China, 2016

Völker Angela; "Textile of The Wiener Werkstatte 1910-1932", Thames &Hudson, London, 2004

M. A. Hann and K. Powers (1); Tibor Reich — A Textile Designer Workingin Stratford *Textile History*, **40** (2), 212–228, November 2009

Doı: 10.1179/004049609x12504376351506

http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1179/004049609x12504376351506

2009

K. Powers and M. A. Hann (2); Pattern of Culture Tibor Reich : Alife of Colour and Weave, The University of Leeds InternationalTextiles Archive (ULITA).

http://l8lj4w45xq24rooa1c6upxke.wpengine.netdna-cdn.com/files/2014/06/Tibor_Reich.pdf

http://www.leeds.ac.uk/heritage/Astbury/Tibor_Reich/index.html (12.05.2017)

http://www.denby.co.uk/general/tibor-reich-life-work-and-denby/stry/tibor-reich (11.05.2017)

http://www.tibor.co.uk/heritage/the-art-of-colour-texture/ (11.4.2017)

http://ulita.leeds.ac.uk/major-collections/tibor-reich-collection/ (17.7.2017)

http://emuseum.leeds.ac.uk/view/objects/asitem/4/80/title-asc?t:state:flow=e6d94952-0802-4382-a64a-8e88d0337f94 (12.06.2017)

http://collections.vam.ac.uk/search/?slug=reichtibor&name=36198&offset=15 (12.06.2017)

(http://emuseum.leeds.ac.uk/view/objects/asitem/search@/1/title-asc?t:state:flow=9d546f72-53eb-4001-b8e5-694761baa215) (12.06.2017)

http://emuseum.leeds.ac.uk/view/objects/asitem/search@/1/title-asc?t:state:flow=9d546f72-53eb-4001-b8e5-694761baa215) (12.06.2017)

http://findingshakespeare.co.uk/shakespeareana-no-4-tibor-reich-and-the-shakespeare-centre-1964) (1.6. 2017)

http://findingshakespeare.co.uk/shakespeareana-no-4-tibor-reich-and-the-shakespeare-centre-1964)

(12.06.2017)

https://miladysboudoir.net/2016/05/03/tibor-reich-centenary-retrospective-at-the-whitworth/

http://www.tibor.co.uk/news/journal/ (5.8.2017)